

AID: Seminar om sykefravær
Oslo 12.01.2010

Sykefravær som sosialt fenomen – ulike typer fravær

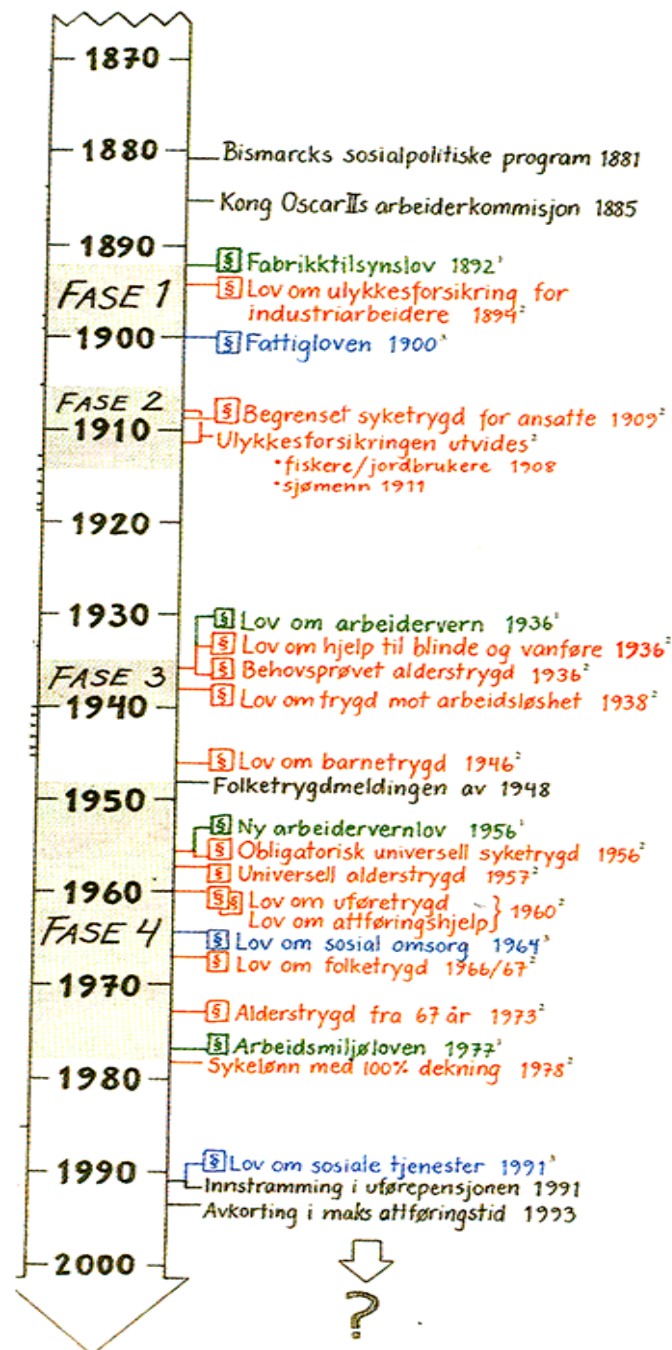
Steinar Westin
Professor og fastlege
Institutt for samfunnsmedisin
NTNU

- Sykelønnsordningen i det store bildet
- Hvorfor øker sykefraværet?
- Hvorfor har vi høyere sykefravær i Norge enn i andre land?
- Hva slags sykefravær? – ulike sosiale hendelser
- Hva kan vi gjøre med det?

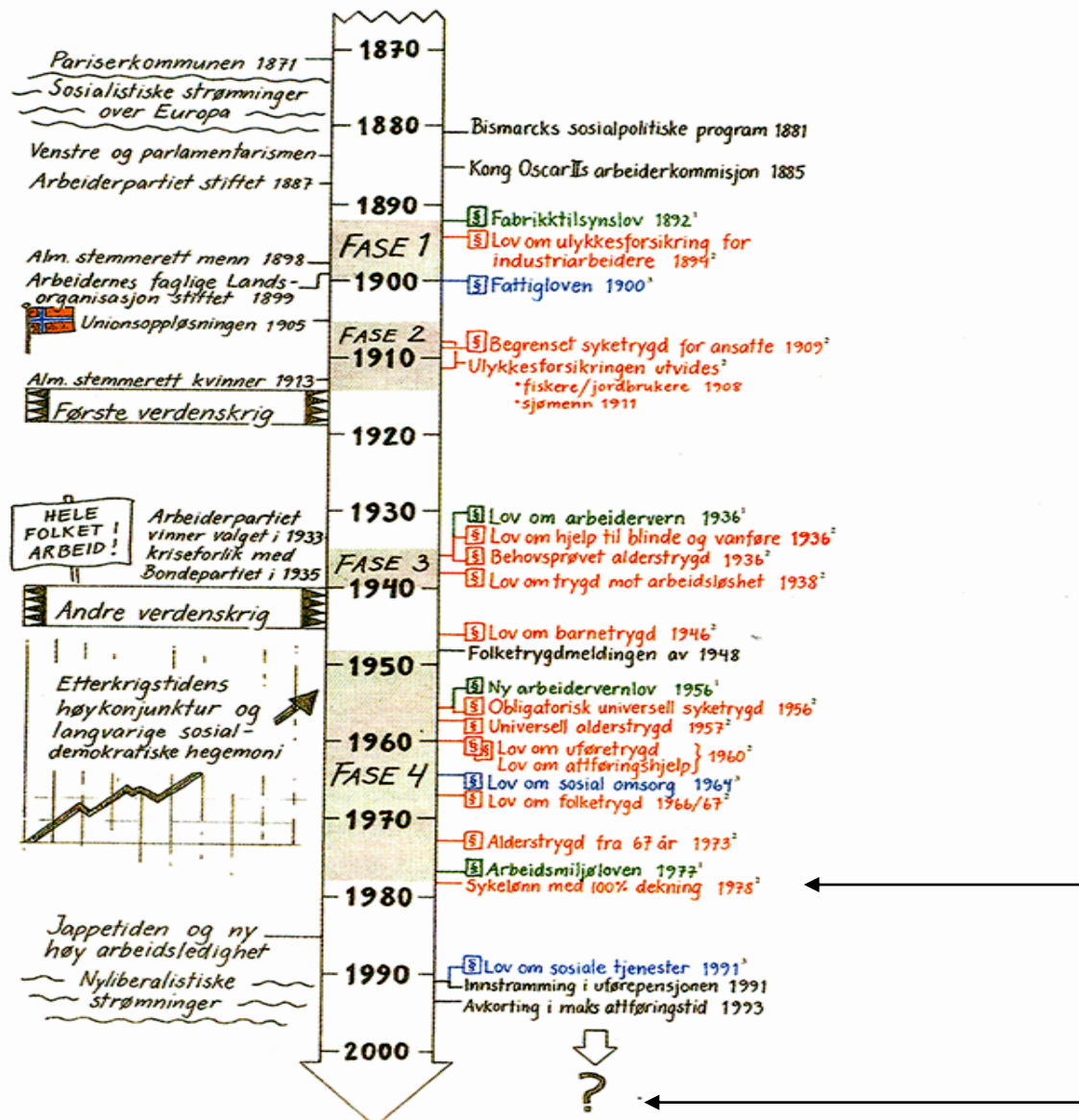
IA-avtalen av 2001

- Redusere sykefraværet med 20 prosent (fra 2. kvartal 2001)
- Få flere med redusert funksjonsevne i arbeid
- Heve den gjennomsnittlige alderen for avgang fra arbeidslivet

...det store bildet av velferdsordningene

tiske hendelser og strømninger angitt til venstre, de fire

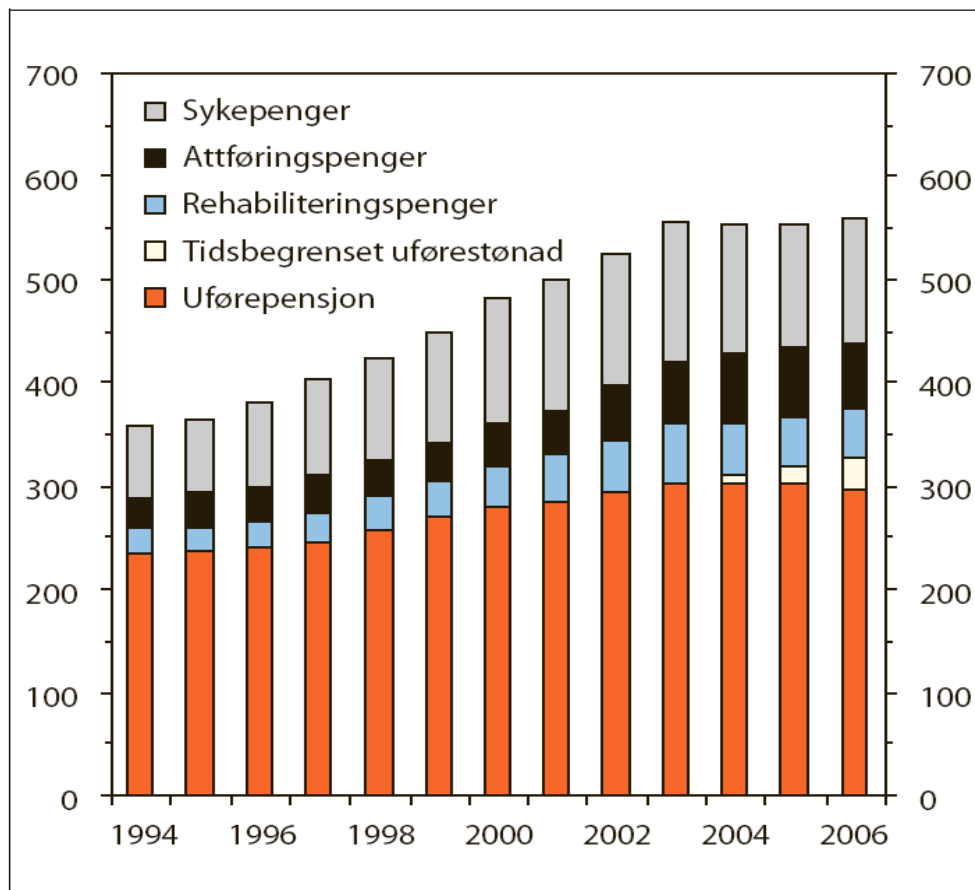

Figur 6.2 Tidslinje med noen viktige politiske hendelser og strømninger angitt til venstre, de fire fasene med aktiv velferdspolitisk lovgivning til høyre.

- 1: Lovverk som leder til arbeidsmiljøloven i 1977 (grønn farge).
 - 2: Lovverk som leder til folketrygden i 1966/67 (rød farge).
 - 3: Lovverk som leder til lov om sosiale tjenester i 1991 (blå farge).
- (Fra Westin 1999b)

...det store bildet av sykefraværet

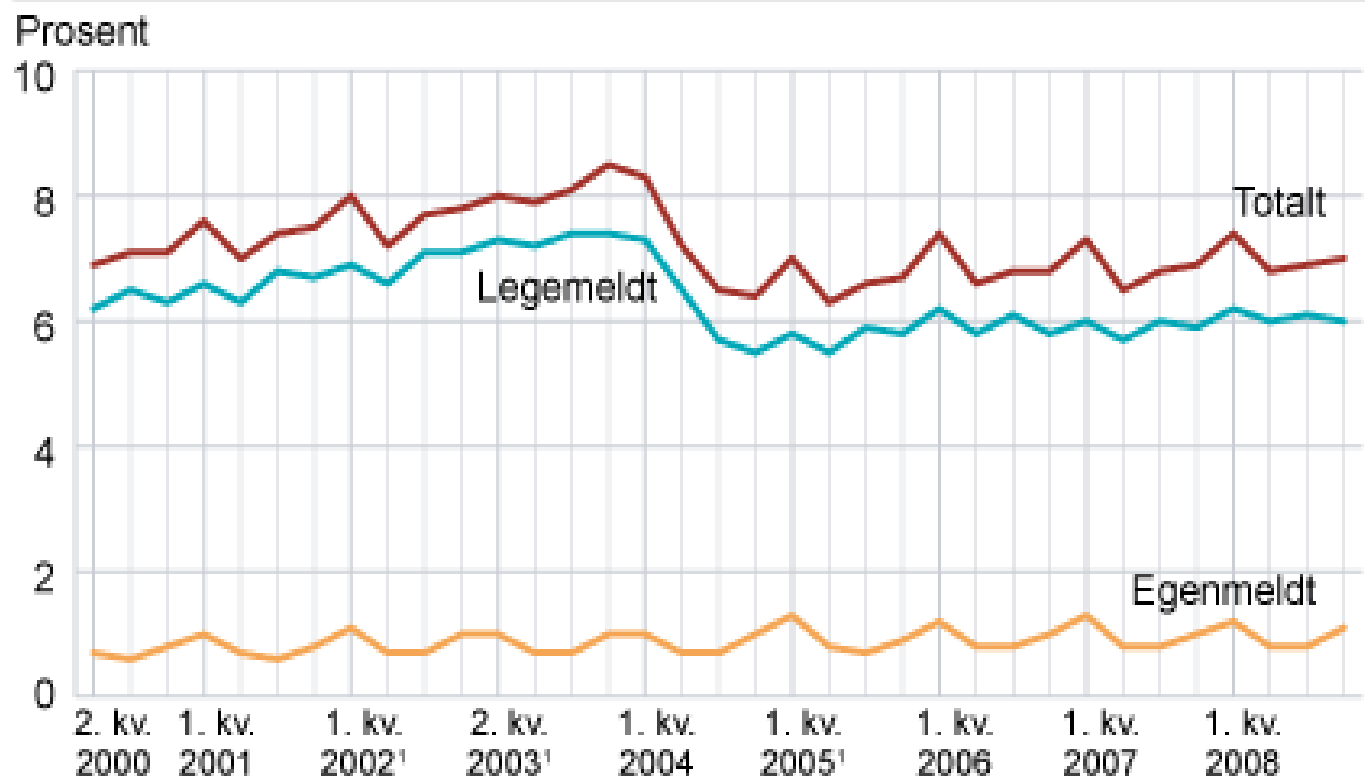
Antall personer med helserelaterte ytelser

Figur 6.5 Antall personer med helserelaterte ytelser. Pr 31.12.1994–2006.¹ Tusen

Days lost due to self-certified and doctor-certified sick leave for workers 16-69 years, the percentage of scheduled day's work. Each numeral 2000 to 2008 (SSB)

- **Tapte dagsverk pga. egenmeldt og legemeldt sykefravær for arbeidstakere 16-69 år, i prosent av avtalte dagsverk. Kvartalstall. 2000 til 2008**

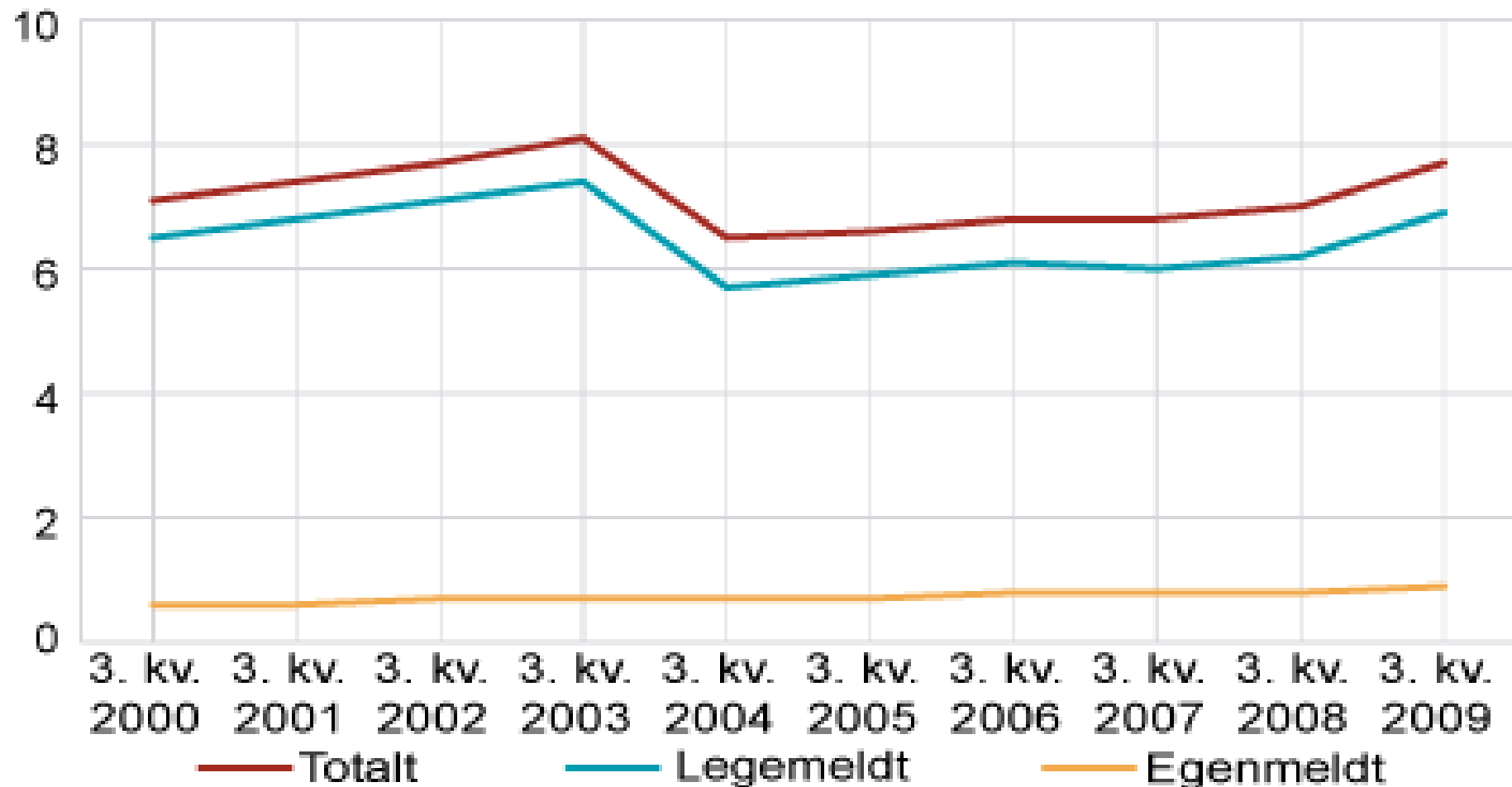

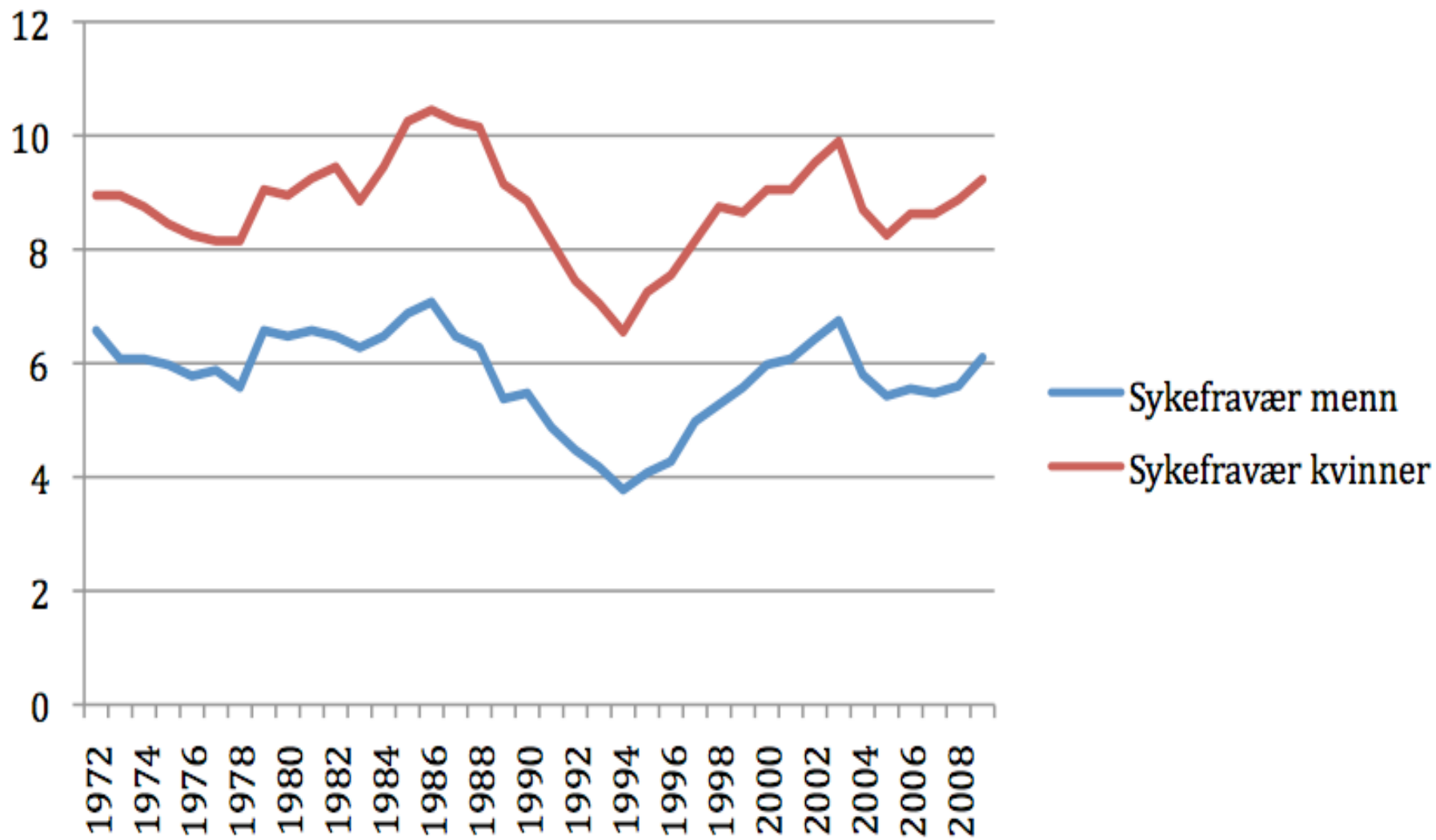
¹ Tallene for 1. kvartal 2002 og 2005 og 2. kvartal 2003 er justert for påsken.

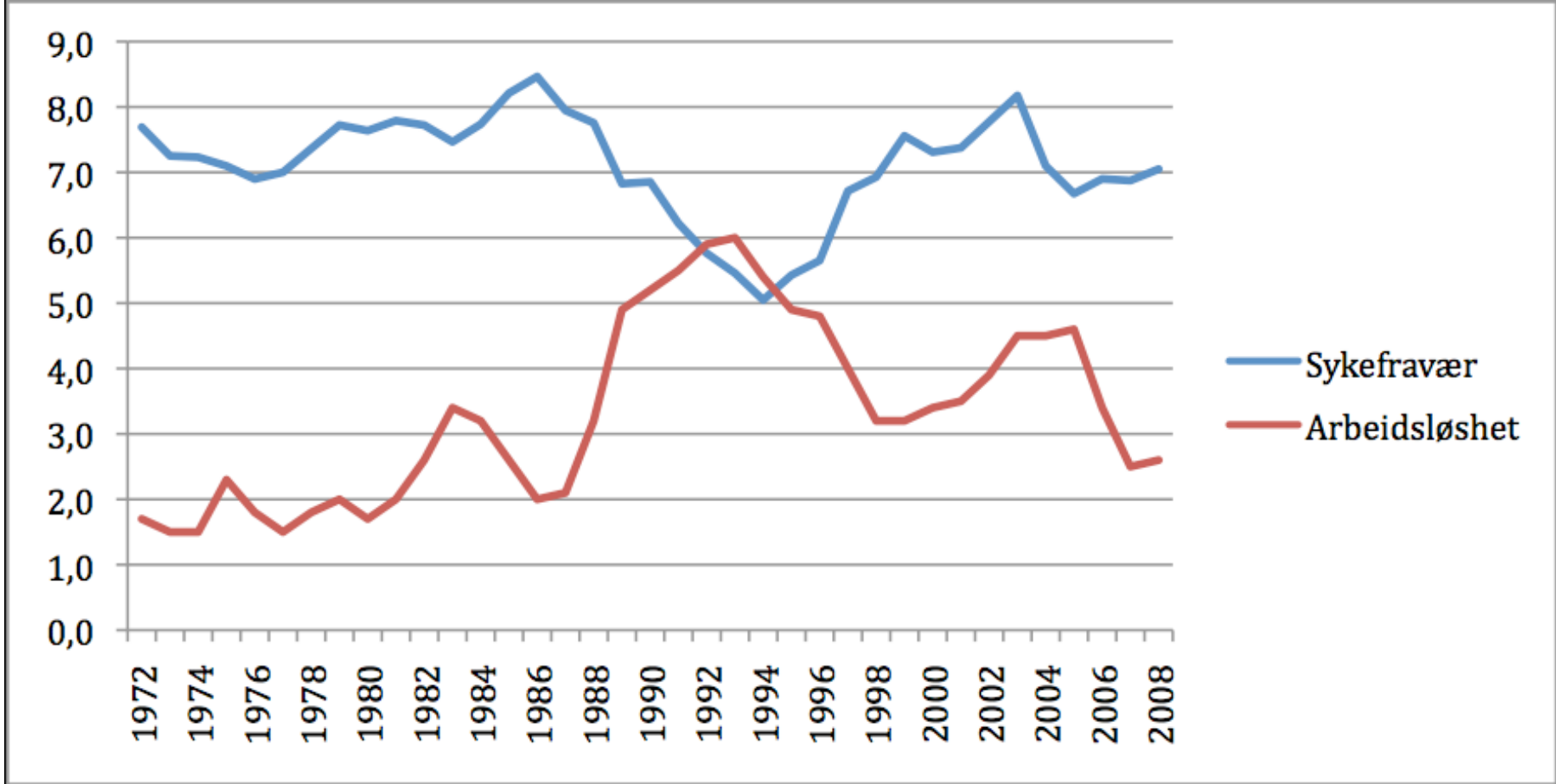
Tapte dagsverk pga. egenmeldt og legemeldt sykefravær for arbeidstakere 16-69 år, i prosent av avtalte dagsverk.

3. kvartal 2000-3. kvartal 2009

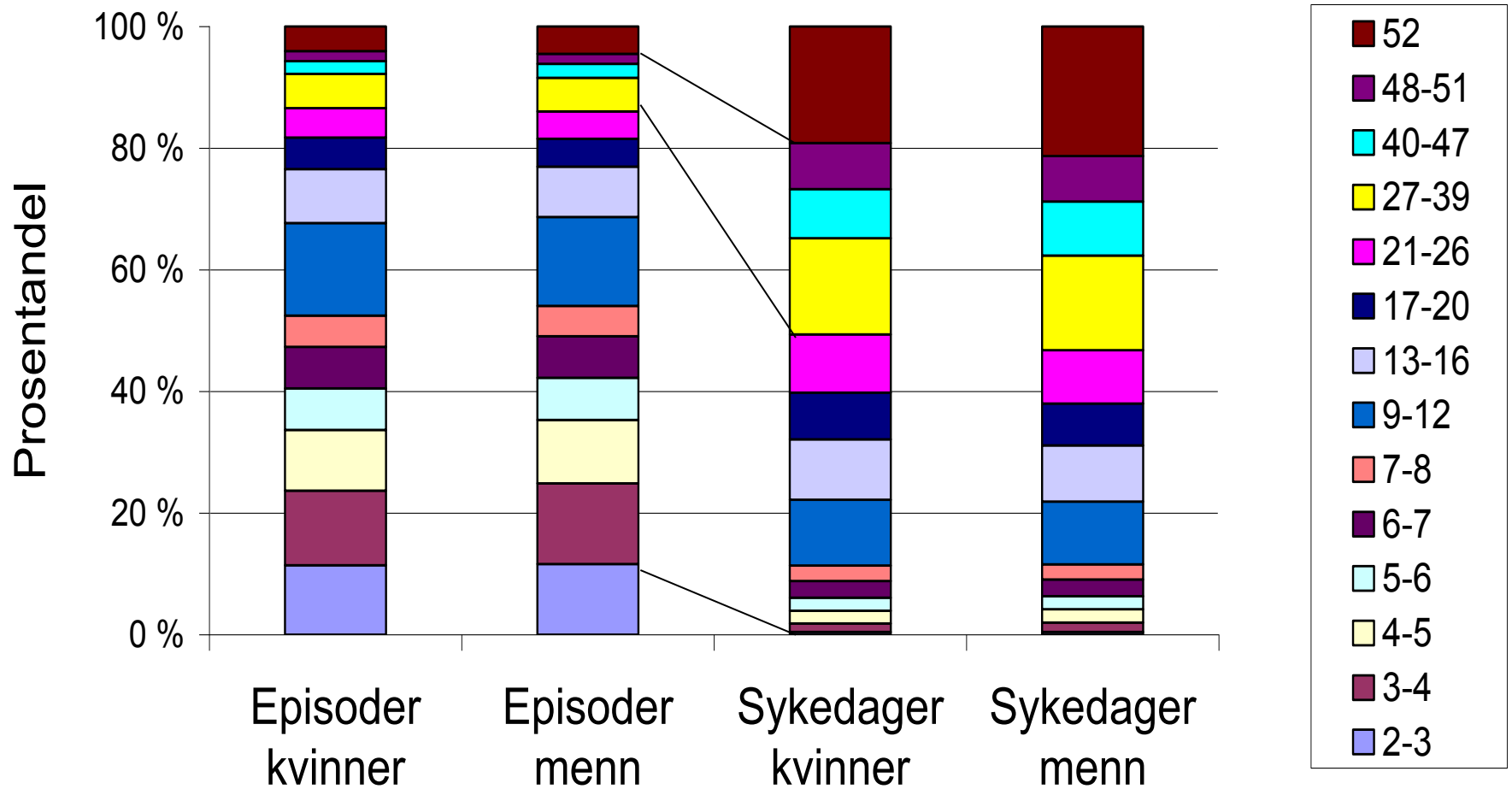
Prosent

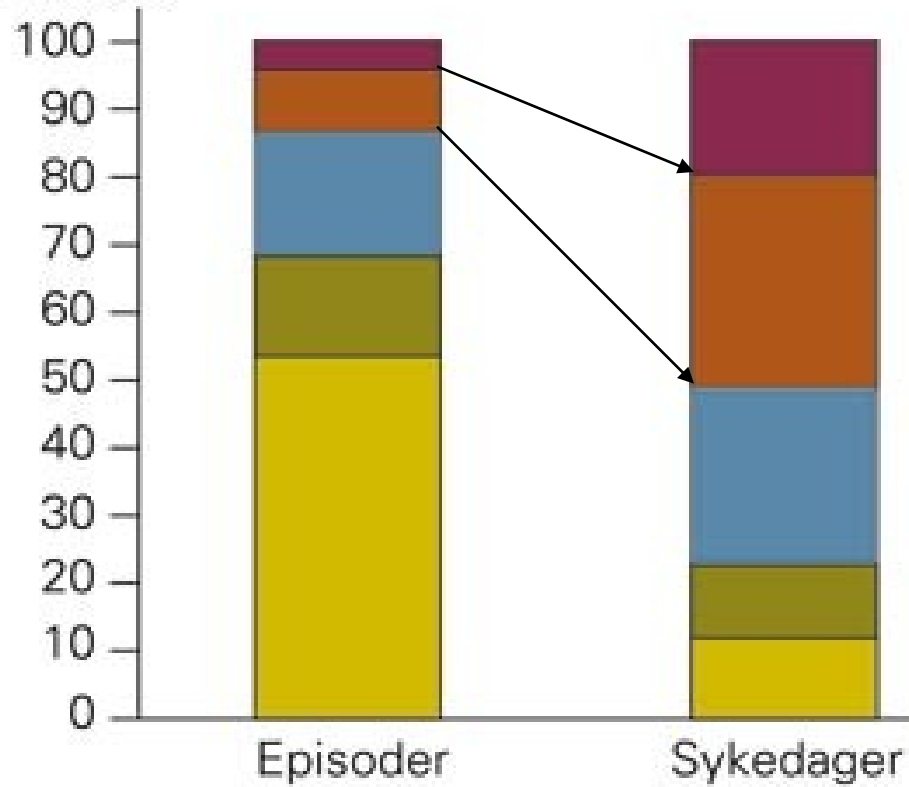

Fordeling av sykefraværsepisoder og sykedager etter varighet i uker. Sykefravær betalt av RTV i 2001

Prosent

2-8 uker

9-12 uker

13-26 uker

27-51 uker

> 52 uker

Debatt

Simen Ekern (redaktør) debatt@dagbladet.no Tlf. 22 31 08 56
Marte Michelet debatt@dagbladet.no Tlf. 22 31 09 20

Kunne vi unngått bråket om sykefraværet dersom partene i arbeidslivet – og regjeringen – hadde vært mer opptatt av hva de egentlig slåss om?

Hvilket sykefravær?

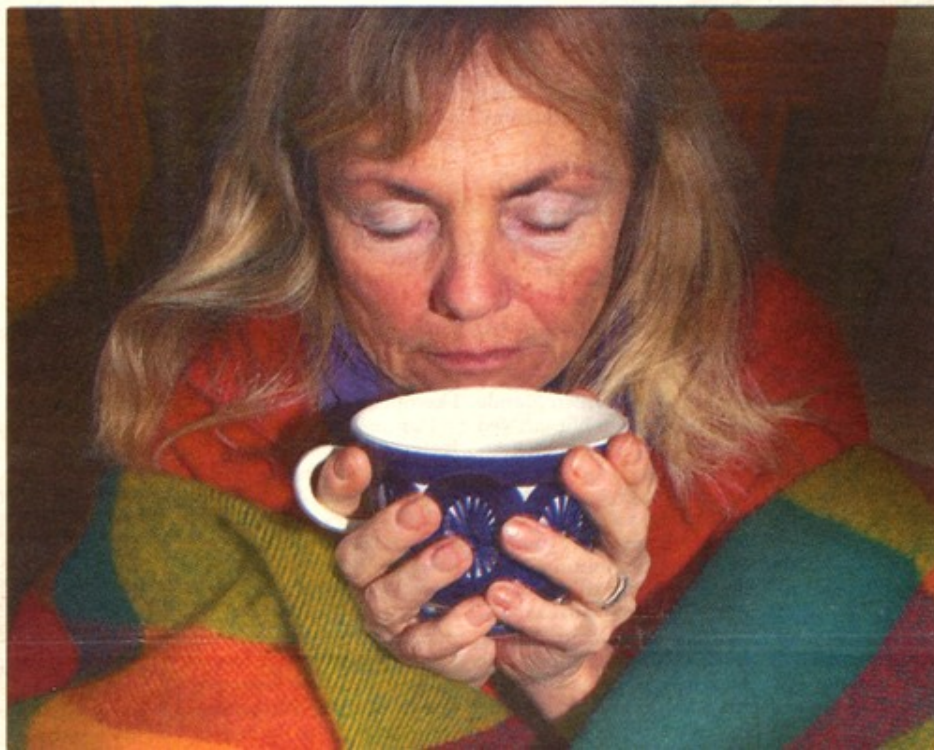
DEBATT

Steinar Westin

Professor i sosialmedisin ved NTNU og deltidsfastlege

SYKELØNNSORDNINGEN:

Det skal visstnok være «det skyhøye sykefraværet», men altfor sjelden stilles det spørsmål om hva slags sykefravær vi snakker om. Det korte egenmeldte fraværet blant ansatte i jobb er for eksempel et ganske annet sosialt fenomen enn det lange fraværet blant dem som er på vei ut av arbeidslivet og trekker sine 52 uker på sykelønn for de går over enten på rehabiliteringspenger eller uførepensjon. Mellom disse ytterpunktene finnes de mellomlange legemeldte sykefraværene, hvorav noe utgjøres av arbeidsgiverperioden inntil 16 dager. Endelig har vi sykefravær under såkalt aktiv sykmelding, som vi heller burde se på som offentlig subsidiert lønn. Hvis vi slår alt dette sammen i en diger sekk og kaller det «sykefravær», og deretter slåss om hvorvidt det er «for høyt», blir bildet ytterst forvirrende.

politikken har ikke oppfordret til inkludering, for å si det mildt.

Hvis vi på denne måten ser på ulike typer av sykefravær, må vi også tenke på det vi kan kalle forsinkelseeffekten. De lange sykefraværene kommer ikke alltid straks etter slike hendelser. Folk prøver gjerne først å skaffe seg nye jobber. Men i denne prosessen drifter mange mot legekontorene, særlig hvis de opplever at sviktende helse står i veien for nye og iblant mer krevende jobber. Da kan en øyeblikkets sykmelding lett bli til en lang en, og der ingen arbeidsgiver finnes, eller det heller ingen å piske. De lange sykefraværene kan derfor komme til syne i statistikken både ett og to år etter de hendelser som utløste dem. Og de veier tungt i antall sykedager.

DERFOR ER DET ikke urimelig å hevde at Bjarne Håkon Hanssen nå har fått inn over seg et sykefravær som for en del kan skyldes den politikken hans forgjengere førte. I fjor på denne tiden skrev jeg kronikker om at noen av den forrige regjeringens statsråder tedde seg som nasjonens mest hemningsløse trygdemisbrukere. Den såkalte moderniseringen av offentlig sektor, sulteføringen av kommunene

Hva slags statistikk trenger vi for sykefraværet (SSB)?

Et forslag kunne se slik ut, evt grovere kategorier:

- 1: 1 - 3 dager (egenmeldinger...men hva med IA-bedriftene?)*
- 2: 4 - 16 dager (resten av arbeidsgiverperioden, viktig nå med "gult kort")*
- 3: 15 dager - 2 måneder (fram til det som en gang var grensen for sykmelding II)*
- 4: 2 måneder - 6 måneder (et halvt år begynner å bli lenge, kan ev slå sammen med:*
- 5: 6 måneder - 12 måneder (her ligger de lange sykmeldingene som veier tungt, og som ofte inngår i andre lands statistikk)*
- 6: ...med en særlig kategori for alle 12+ måneder, det vil si 52 uker uten friskmelding, som antakelig er en god tidlig indikator på det som blir til uførepensjoner om et år eller tre-fire ("uførepensjonens inkubasjonstid").*
- 7: ...en egen kategori for aktiv sykmelding (som langt på vei er offentlig subsidiert lønn til bedriftene, - særlig viktig fordi ordningen kom i utstrakt bruk ved innføring av IA-avtalen og trolig står for mye av de "uforklarte" bevegelser i sykefraværet før og etter 2004).*

**Konkurs
trøbbel i
Kragers**

**Sikter mot
Alpen**

**Hilf rekonstruering i
Gullands marked**

**1000
FIRMAER
I NORGES
SØNDRE
DEL**

**Firma-
lunder
vokser
Sass**

**Sam-
men
for
vinter**

Dobbelt syke- fravær i Norge

**1000
FIRMAER
I NORGES
SØNDRE
DEL**

Dobbelt sykefravær i Norge?

Kanskje skal man passe seg for å kommentere tall og statistikk man ikke har sett i detalj. Men forsidesaken i Dagens Næringsliv sist torsdag (26.november) om sykefraværet i Veidekkes ulike nordiske avdelinger inneholdt en del interessante opplysninger, som for eksempel:

”Korttidsfraværet i Veidekke er stort sett likt i Norge, Sverige og Danmark – halvannen til to prosent. Det er langtidsfraværet som varierer...” Og videre: ”Veidekkefolkene avviser dermed at Sveriges ordning med lønnstrekk for arbeidstager først i en sykeperiode påvirker fravær”.

Kunne ikke denne opplysningen vært noe for forsiden? ”Karensdag påvirker ikke sykefraværet”? For dette må da være en sann nyhet for DNs lesere, når det er så mange røster som mener at gjeninnføring av lønnstrekk først i en sykeperiode er riktig medisin mot et høyt fravær.

- Artikkelen i DN sier lakonisk at ”antagelig er veien fra sykemelding over på andre ordninger også kortere i nabolandene”. Her til lands utgjør fravær på et halvt år og lengre bortimot halvparten av alt NAV-finansiert fravær. Hvis slike lange sykefravær ikke teller med, eller erstattes av andre ordninger i våre naboland, blir vi misledet til å tro at det er noe galt med Norge...

... One is reminded of the apocryphal story of Lyndon Johnson telling his campaign manager to start a rumor that his opponent enjoyed carnal relations with pigs.

“I don’t believe it,” Johnson said. “I just want to make him deny it.”

Har vi da et problem?

Har vi da et problem?

- ja

Har vi da et problem?

- ja

de lange fraværene, og særlig de som i realiteten er
uførepensjonens inkubasjonstid

Dagbladet 18. oktober 2009:

”Her står den norske velferdsstaten overfor sitt store dilemma. Med en åpen økonomi og et sterkt konkurranseutsatt næringsliv, og en politikk for offentlig sektor som også i stigende grad hyller konkurranse, anbud, downsizing og outsourcing, blir rommet for de halvsyke trangere. Det skal mer til for å forsvare en lønn. Våre politikere ser ikke uten videre at stadige effektiviseringer og dereguleringer har sin pris. Fastlegene ser hvordan dette foregår, men der blir det omformet til individuelle problemer og heter sykdom. Det er bokstavelig talt et annet departement. Og der ligger folketrygden.”

Med andre ord, det er svært ulike typer forklaringer man kan gi på sykefraværets bevegelser. Tilsvarende må det man evt vil foreslå av tiltak være styrt mot det sosiale fenomenet man har for øyet, og det må spesifiseres mer enn i de to grove kategoriene ”egenmeldt” eller ”legemeldt” fravær.

Vennlig hilsen,
Thomas Lorentzen

Tabell 1 Omstillingseffekter i Posten. Varighet sykepenger, innstrømming attføring og innstrømming uførepensjon. Prosentpoeng differanse til kontrollgruppe[i]

Årstall	Sykepenger	Attføring	Uførepensjon
1994	-	-10	-16
1995	-	-31	17
1996	-	-15	18
1997	34	-34	-25
1998	42	35	-21
1999	18	37	1
2000	14	38	29
2001	26	53	53
2002	8	-	23
2003	23	-	34

[i] Se Trygstad et al. (2006) for detaljer om matchingsdesign.

Steinar Westin, fra kronikk i Bergens Tidende 2005

ter som de prøver – eller har prøvd – å berge unna en uførepensjon, der forhistorien nettopp var en oppsigelse eller en omstilling, et eller annet grep som satte dem i klemme.

GJENNOM ÅRENE

ER VI blitt vant til at det private næringsliv løser sine omstillingsproblemer

med uførepensjonen som salderingspost. Union-saken er bare et nytt ledd i en lang kjede. Denne særegne formen for trygdemisbruk omtales i internasjonal litteratur

som «Private Profits, Public

Nå styrer departementene de re offentlige etater, både statlige kommunale, inn i prosesser av

akkurat samme type som produsere uføre i private sektor. Selv gråsonen mellom de offentlige og private, som for eksempel konsesjon lagt bussfergetrans

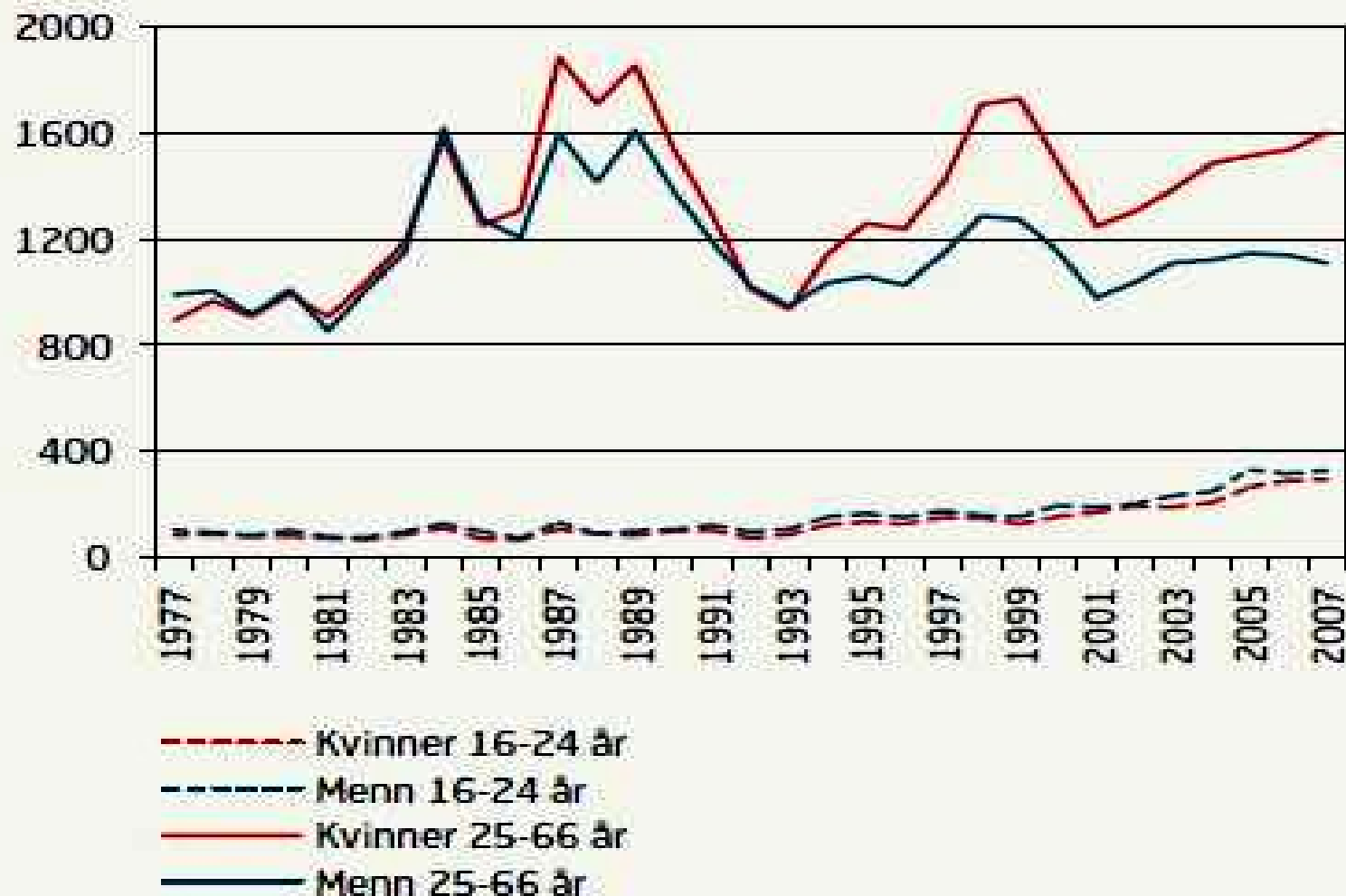
Så omfattende er denne feilen i regnestykkene at noen av

Bondeviks statsråder trolig fungerer som landets mest hemningsløse trygdemisbrukere

port, slipper nå Torild Skogsho anbudene og konkurransen løs. Kystens fergestrekninger skal besettes av fleksibel arbeidskraft på mellom ulike selskaper, etter hvilken som de vinner eller taper enbu

Figur 2:

Tilgangsrate per 100 000 for uføreytelser 1977-2007

- Jeg synes at den danske ordningen, hvor akut sykdom er 'lagt ut' til arbeidstager og arbeidsgiver, uten at vi some leger er innvolvert, fungere bra. Jeg savner i alle tilfælde ikke alt det unødige arbeidet i min danske praksis. Den 20% reduksjon der er i lønutbetalingen i Dk, ved jeg ikke hvordan fungerer, fordi jeg tror at de aller fleste i Dk får fuld løn under sykdom alligevel....
- *Allmennpraktiserende lege og professor
Niels Bentzen 4.01.2010*

Adresseavisen 8.01.10:

Det er selvsagt mange gode argumenter for å barbere sykelønnsordningen. Men det er påfallende at de som snakker varmest for det, kan være rimelig sikre på at karensdager og slikt ikke kommer til å gjelde dem. Nei, det er "de andre" vi tenker på. Flettfrid Andresen ville sikkert hatt sitt syn på denne saken, hun som mener at "underklassen skal man behandle pent, bare den holder seg der". Hegnar & co føler seg for tiden trygge på det.

- Hvis ikke endringer i sykelønna – hva da?

- Tiltak som fremmer integrering – vekt på IA-avtalens to siste punkter
- Rammevilkår som ikke fremmer ekskludering – mer samfunnsøkonomi, mindre ”bedriftsøkonomi”
- Fulle IA-avtalen med innhold – positiv oppfølging av sykmeldte
- Tiltak som styrker Nav’s medisinske kompetanse,
- som også kan inspirere legers aktive interesse for godt sosialmedisinsk arbeid
- Flere virksomheter med IA-rammer og 8 dagers egenmelding
- Unngå nye ressurskrevende byråkratiske rutiner
- Bedre og mer meningsfull statistikk over sykefraværet
- Ha is i magen – sykefraværet vil synke igjen

St.meld. nr. 20

(2006–2007)

Nasjonal strategi for å utjevne
sosiale helseforskjeller

Report No. 20 (2006–2007) to the Storting

National strategy to reduce social
inequalities in health

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

St.meld. nr. 20

(2006–2007)

Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller

*Tilråding fra Helse- og omsorgsdepartementet av 9. februar 2007,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Innledning

1.1 Rettferdig fordeling er god folkehelsepolitikk

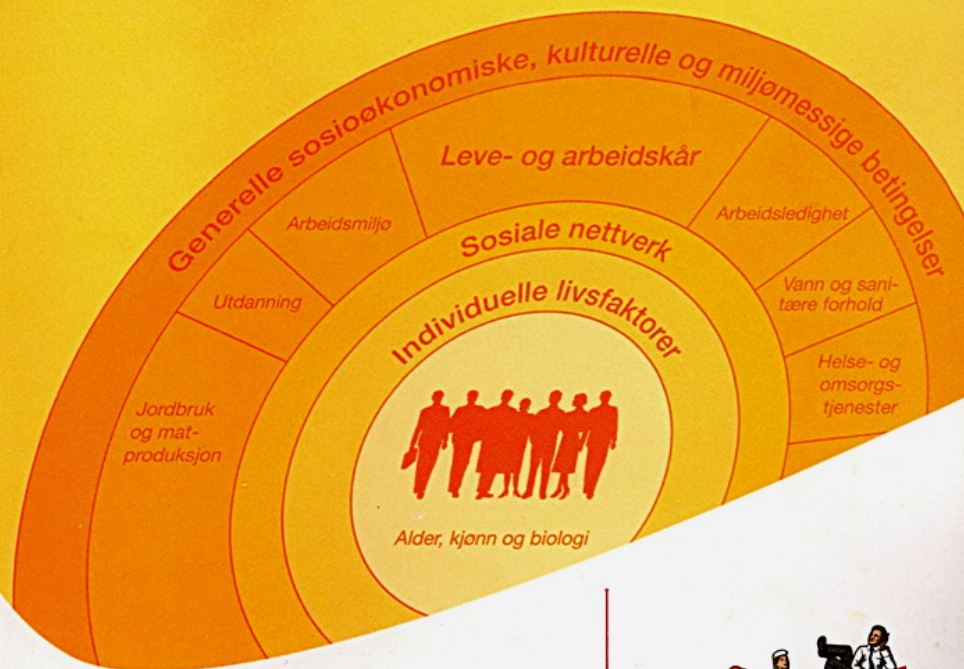
Den norske befolkningens helse er god. Men gjennomsnittstallene skjuler store, systematiske forskjeller. Helse er ulikt fordelt mellom sosiale grupper i befolkningen. Vi må erkjenne at vi har et lagdelt samfunn – der de som er mest privilegert

gjennomgående urettferdigheter, og dette skjer i et samfunn der vi er opptatt av at alle skal ha like muligheter til å oppnå god helse.

Regjeringen mener at folkehelsearbeidet i større grad må ta utgangspunkt i samfunnets ansvar for befolkningens helse. Hver enkelt av oss har et betydelig ansvar for egen helse, og det er viktig å respektere individets myndighet og innfly-

Sosial ulikhet i helse som tema i helsekonsekvensutredninger

verktøy og erfaringer i noen europeiske land

- Er velferdsstaten truet?
- Står velferdsstaten under press i dagens Norge?
- Hva skjer i så fall med velferdsstaten – og hvorfor?

I denne boka legger forfatteren fram en analyse av velferdsstatens framvekst, med fokus på de maktpolitiske betingelsene og ut fra et utvidet velferdsstatsbegrep. Han viser hvordan maktforholdene er endret som et resultat av den markedsliberalistiske offensiven fra omkring 1980. Derneft beskriver han hvordan sterke kapitalinteresser og markedsliberalister motarbeider og undergraver de viktigste institusjonene som holder velferdsstaten oppe, nemlig fagbevegelsen og demokratiet.

Den mest sentrale kamparenaen av alle, arbeidslivet, blir drøftet inngående. Særlig påvises det hvordan politikken bak arbeidslinja representerer et brudd med velferdsstatens prinsipper. I stedet for at man angriper de samfunnsmessige drivkreftene, utvikler man en undertrykkende disiplineringpolitikk overfor ofrene for et stadig mer ekskluderende arbeids- og samfunnsliv.

I boka antyder forfatteren hvordan vi kan bekjempe den markedsliberalistiske offensiven og forsvare velferdsstatens landevinninger; ved en gjenoppliving av den politisk-ideologiske kampen, en bred alliansepolitikk, utvikling av konkrete alternativer til de markedsliberalistiske reformene – samt gjennom sterkere politisk selvstendigjøring av fagbevegelsen.

Asbjørn Wahl

VELFERDS- STATENS VEKST

– og fall?

GYLDENDAL
ARBEIDSLIV

GYLDENDAL
ARBEIDSLIV

2009